

ГУМАНИТАРЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР БАҒЫТЫ
НАПРАВЛЕНИЕ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК
DIRECTION OF THE HUMANITARIAN SCIENCES

тақырыптық рубрикалар / тематические рубрики / subject headings

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ - ИСТОРИЯ КАЗАХСТАНА - HISTORY OF KAZAKHSTAN

ӘОЖ: 930(574)

Жанысбекова Г.А., Баймаханов Н.Б.*

т.ғ.к., доцент, «Рухани жаңғыру» жобалық кеңсесінің басшысы,
Қазақстан халқы Ассамблеясы арнайы кафедрасының меңгерушісі.

М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

магистр, оқытушы, жоғарғы білікті маман. М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

**ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ САЛТ-ДӘСТҮРЛЕРДІҢ РЕСЕЙ ИМПЕРИЯСЫНДАҒЫ
ТӘН ЖАЗАЛАУЛАРЫН ЖОЮҒА ЖАСАҒАН ЫҚПАЛЫ**

Автор корреспондент: nurbek_911010@mail.ru

Түйін: 1904 жылы 24 тамызда Ресей империясы дене жазасының соңғы түрін – шаруалар мен жас шеберлерге жасалған 20-шы соққыларды алып тастады. Тарихи әдебиеттегі бұл маңызды оқиға Царевичтің дүниеге келуімен байланысты, дегенмен, мақалада дәлелденген және нәтижесінде бұл патша адамының қиыншылығы емес екендігі белгілі болды. Автор патшалық кеңсесінің архивтік құжаттарын талдау негізінде бұл оқиғаның себеп-салдарлық байланысқа байланысты және XIX ғ. аяғы-XX ғ. басы - Қазақстанның Түркістан және Дала генерал – губернаторларында болған процестің соңғы нүктесі болып табылатынын дәлелдейді.

Бұл үшін мақала дене жазасын қолдану тәжірибесіне және оны біртіндеп ізгілендіруге қысқаша шолу жасайды. Дене жазаларын жою Екатерина II кезінде, 1754 жылы, патшайым өзінің "Кодексімен" ақсүйектер үшін бұл жазаны жойған кезде басталды. Содан кейін, 1797 ж. Синодтың өтініші бойынша бұл жазадан құтылды – дін қайраткерлері, 1801 жылы – дворяндар, 1808 жылы – діни қызметкерлердің жұбайлары, 1811 жылы – қарапайым монахтар, 1833 жылы – шетелдік дворяндар, Сібір "қырғыздарының" сұлтандары, грек-рим діни қызметкерлері, олардың жұбайлары мен жесірлері, 1-ші және 2-ші гильдиялардың көпестері, олардың балалары мен жұбайлары, төменгі атақтар, ал 1842 жылы барлық сауатты азаматтар.

Бұдан әрі Қазақстанда болған 1904 жылы орыс шаруалары мен орыс Жас қолөнершілері үшін дене жазаларын жоюды дайындау процесі талданады.

Кілт сөздер: тән жазалауы, отар ел, крепостной шаруа, барин, масқаралау, болыстық сот, бұратана, туземдік.

1904 жылдың 24 тамызында Ресей империясы дене (тән) жазалауларының соңғы қалған түрі – шаруалар мен жас жеткіншек шеберлер үшін қалдырылған 20 соққылық жазаны жойды. Осы үрдіс Ресейді әлемдік өркениетке біртабан жақындатты және қазіргі заманғы әлеуметтік-гуманитарлық қоғам бейнесіне енгізді. Осы ретте бізді жалпы алғанда Ресей империясында қандай тән жазалары болған және соңғы тән жазасын жоюға қандай себептер болған екен? - деген сияқты сұрақтар негізінде осы зерттеу мақаланы дайындау мүмкін болды. Өйткені, Ресейлік крепостной шаруалар осыдан небәрі 40-50 жыл бұрын ғана өз «бариндерінің» басыбайлы малы іспеттес жандар болған. Бұл туралы ХХ ғасырдағы «анналшылар» тарихи мектебінің негізін қалаушылардың бірі және ортағасырлар тарихының тамаша зерттеушісі – М. Блок та «Ортағасырлық қоғамдарда екі сословие болатын: еркін адамдар және еркіндігінен толық айрылған адамдар болды», – деп нақты көрсеткен [1]. Оларды өздерімен теңестіру үшін 30-40 жыл мүлдем аз, тіпті бір ұрпақтың да ғұмыры өтіп болмаған уақыт. Яғни, тарихи сана мұны қабылдай алмайды. Өйтсе де, аталмыш тарихи факт өмірде орын алып отыр, ендеше осындай қадам жасауға Ресей патшасын не нәрсе итермелегені себепін білу қоғам үшін қызғылықты, әрі танымды.

Осы ретте алдымен, жалпы алғанда Ресейде қандай тән жазалаулары болған деген мәселеге тоқталып өтейік.

Бұл бағыттағы дерек көздерінің ішіндегі ең ауқымдысы, әрі неғұрлым толық жасалғаны Н.И. Пироговты еске алу үшін өткізілген Ресей империясының дәрігерлерінің 1896 жылы Киев қаласында өткен YI съезі сайлаған комиссия 1899 жылы құрастырып шыққан «Телесныя наказания в России в настоящее время» атты еңбек [2]. 5 тараудан тұратын осы ерекше зерттеуде Ресейдегі тән жазалауларын пайдалану ісіне қысқаша шолу жасалған, орыс заңдық-құқықтық құжаттарындағы тән жазалауларының пайдалануылының сол кезеңде қалыптасып отырылған сипаты берілген; сол кезеңдегі тән жазалауларының статистикасы берілген; тән жазалауларына сол кезеңдегі билік пен әскери органдардың қатынасы көрсетілген және тән жазалауларының адам психологиясы мен денсаулығына тигізетін ықпалына сипаттама жасалған. Комиссиядан тапсырма алған авторлар Ресейдегі тән жазалауларына қатысты барлық журналдар, мәлімдемелер, статистикалық мәліметтер мен мақалалар тәріздес құжаттарды жинастырған. Олардың зерттеулерінің қамту аумағы Мәскеу, Вологда, Воронеж, Вятск, Екатеринослав, Казан, Калуга, Кострома, Нижегород, Новгород, Орлов, Полтава, Олонецк, Пенза, Пермь, Саратов, Смоленск, Таврия, Уфа, Чернигов тәріздес тәріздес Ресейдің ішкі губернияларын қамтыған. Бұл жерде біз мәселенің Ресейдің өзінің ішінде, оның шет аумақтарына қатысы шамалы екендігін көрсетпекпіз. Тән жазалаулары туралы деректерді тек билік орындарынан ғана емес, сонымен қоса-қабат дәрігерлік статистиканың деректері келтірілген. Авторлардың өздері өз деректерін үш топқа бөлген: 1. Ғылыми трактаттар мен мақалалар, оқулықтар; 2. Әртүрлі земстволар мен қоғамдардың қаулы-қарарлары; 3. Дәрігерлердің, кейбір заңгерлердің, әдебиетшілердің куәліктері мен жазбаша мәлімдемелері. Осындай мәліметтерді жинай отырып, авторлар өз еңбегін жоғарыда көрсетілген деректердің қысқаша компиляциясы деген баға береді. Дегенмен, қаншалықты компиляция болғанымен, бұл еңбек мақала үшін көптеген деректерді жинастырған неғұрлым толық материал ретінде құнды. Авторлар сол заманда кең қолданылып отырылған тән жазалауын өте-мөте ескірген, қоғамның ар-ожданына түрпідей тиетін кері құбылыс деген тұжырым жасайды. Өйткені, мұндай жаза түрі тәнді ғана жаралап қоймай, жазаға ұшырағандардың рухани-адамгершілік тұлғасына мәңгілік қаяу түсіреді, масқаралайды, азаматтық құқықтарынан, көп жағдайларда тіпті өмірінен де айырады [2, с.2].

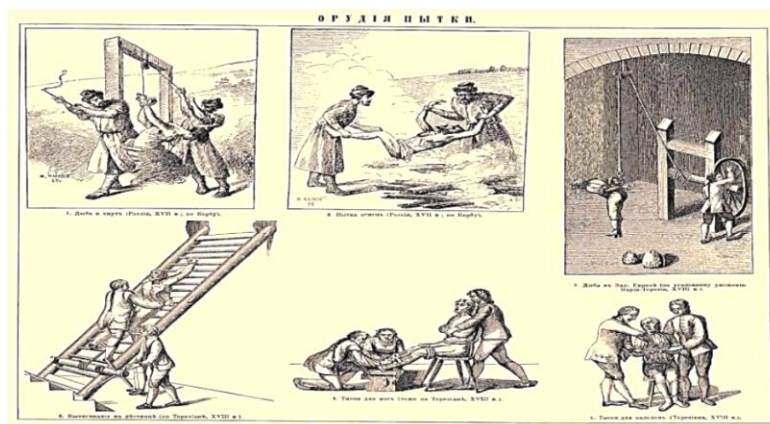
Осыншалықты кері бағаға ие болуының тағы бір себебі – тән жазалауларының Ресей өмірінің барлық саласына еніп кетуі, әрі оның түрлерінің өте-мөте көп болуы мен тән жазалауларын берген кездегі адам өміріне деген астамшылықпен қарау жағдайлары. Мысалы, 1896 жылы Ресейдің 20 губерниясында тән жазалауына 6780 адам тартылған екен, егер тұтас Ресей жағдайына шағар болсақ, онда бір жылда орта есеппен жиырма мыңнан аса адам осындай жаза түріне кесіліп отырылған деген сөз. Тән жазалауына крепостной крестьяндардан бастап, әскери адамдар, дворяндар, дін иелері де тартыла берген. Авторлар отбасылық қарым-қатынастағы тән жазалауының Сильвестрдің «Домострой» заң жинағында бекітіліп берілгендігін көрсетеді [2, с.4].

Дегенмен, зиялы ақсүйектерді тән жазалауынан құтқару 1754 жылғы Қылмыс істері Уложениясында алғаш рет басталып, ол туралы патша Екатерина II «Зиялыны тән жазасына жығуға болмайды», – деген пікір айтқан екен [2, с.8]. Десе де, зиялы, ақсүйек толық құқылы азамат пен оған қарама-қарсы тап өкілдері – холоптың, крепостнойдың Ресей өміріндегі алған орындары мен иеленген құқықтары жер мен көктей. Егер, алғашқылары өздерін әлем билеушілеріндей сезінсе, соңғыларының құны құл есебіндей ғана болып келген. Осыған байланысты, крепостнойларды тән жазалауларынан азат ету ісі 150 жылға кешеуілдеген.

1797 жылы Павел I-нің патшалығы тұсында Синодтың өтініші бойынша дін иелері, 1801 ж. дворяндар, 1808 жылы священниктердің жұбайлары, 1811 жылы қарапайым монахтар, 1833 жылы шетелдік дворяндар, Сібір «киргиздарының» сұлтандары, грек-

ресейлік дін священниктері мен олардың жұбайлары мен жесірлері, 1 және 2 гильдия көпестері, олардың балалары мен жұбайлары, кейбір төменгі шендегілер, 1842 жылы барлық оқыған азаматтар осы жаза түрінен босатылған. Ал, 1817 жылы тән жазасының сорақы түрі – танау кесу жаза ретінде жойылған. Осыншама азат етулерге қарамастан, Ресей қоғамының негізгі бөлігі тән жазалауынан құтыла алмаған. Авторлар тән жазалауының адам өміріне деген аюандық қастандығын толық әрі дәл келтіру үшін, сондай жазаны көрген адамның сөзін толық келтірген. Тән жазалауының зұлматын неғұрлым айқын берілуі мақсат еткендіктен, Л.А. Севрюков дегеннің сөзін аудармасыз беріліп отыр: «при первых ударах обыкновенно слышен был у казнимых глухой стон, который умолкал скоро, затем уже их рубили, как мясо ... Когда наказанный не издавал ни звука, ни стоны, не замечалось признаков жизни ... ему развязывали руки, и доктор давал понюхать спирт. Затем если преступник оказывался жив, то казнь продолжалась ... на спину, которая походила на высоко вздутое рубленое мясо, накидывался какой-то тулуп ...» [2, с.11].

Осыншалықты сорақы, адам тұлғасын масқаралайтын жазаның түрлерінен құтылу үшін Ресей қоғамы дамудың қандай дәрежесіне жету керек деген ой көптеген қайраткерлер мен ойшылдарды толғандырмай қала алған жоқ. Мысалы, Д.Г. Бертрам бұл үшін біріншіден, ел басқару ісіне барлық халықтың қатысуы және басқару әкімшілігінің үстемдігінен құтылуы; екіншіден орыс азаматтарының теңқұқылы жағдайға қол жеткізуі; үшіншіден, түбірлі әлеуметтік-экономикалық реформаларды жасау; төртіншіден, барлық тұрғындар оқи алатын мектептердің ашылуы сияқты іс-шаралар Ресей азаматтарын тән жазалауларынан толық құтқара алады деген сенімде болды [4].

Сурет №1. – Тән жазалауларында пайдаланылған кейбір құралдар түрлері (Ашық интернет өрісінен алынды): 1 Дыба (соққыны көтере алмаған айыптының денесін көтеріп ұстап тұру құралына ұқсайды) және кнут; 2 Отқа күйдіру; 3 Батыс Еуропа дыбасы; 4 Сатыға керу; 5 Аяққа салынатын тискалар (тар құрсау болса керек); 6 Саусаққа салынатын тискалар [5].

Ресейлік әрбір патша тән жазалаулары тарихына өзінің қолтаңбасын қалдырып отырған. Екатерина II тән жазалауларынан зиялы қауым мен білім беру ісін азат етуге тырысса, бұл жазаның түрінің қауырт өсуі А.А. Аракчеевтің қолымен от көсеген «либералды» патша Александр I мен Николай I тұсына дәлме дәл келген [3].

Еміс-еміс қана естілгені болмаса, көпшілікке айтылмаған, КСРО тарихы оқулықтарынан «түсіріліп» тасталған беймәлім тарихи факт ретіндегі Ресейдегі тән жазалауларының классификациясына тоқталатын болсақ, олар:

1. Ағза мүшесіне зиян келтіру;
2. Денені ауырту;
3. Масқаралау жазалары болып үш үлкен топқа бөлінген.

Осындай жазалардың өздерінің «кнут», «батоба», «шпицрутен», «кошка», «линка», «розга», «плеть», «колесо», «барабан» т.б. сияқты арнайы құралдары да сол кезеңдегі Ресей қоғамының дамуын нақты сипаттап бере алады.

Осындай тән жазалауының ең соңғы сарқыншағы – шаруалар мен жаөспірім шеберлерді болыстық соттың кесімі бойынша 20 рет соққыға жығу жазасы 1904 жылдың 24 тамызында тақ мұрагерінің тууына байланысты арнайы манифест арқылы жойылғанын жоғарыда көрсеттік. Нақ осы, Ресей тарихының ең зұлмат үдерістерінің соңғы нүктесі қызметін атқарған атаулы болуы тиіс тарихи оқиғаның сол елдің тарих ғылымында нақты ашылып көрсетілмеуі, яғни, тұтас халықтың толық мағынада азаттыққа ие болуы неліктен көмескі түрде ашылғандығы таңқаларлық сұрағын туындатады. Бұл жердегі түйінді мәселе бұл оқиғаның себебі осы қорлаушы жазаға отар елдерде, оның ішінде Қазақстанда тек қана үстем отарлаушы мемлекеттің титулды ұлты өкілдері ғана тартылатындығында болып отыр. Өйткені, отарланған Қазақстандағы отарлық әкімшіліктің шенеуніктеріне бөгде ұлтты өз уысында ұстап тұру үшін иық тірейтін, арқа сүйейтін көмекшілер керек болды. Құйтырқы саясат пен қарудың күшімен құрылған алып империяның құрамында кешегі құл-крепостнойлық жағдайдан енді ғана құтылған, өзінің өмір сүруі үшін қаңғырып жаңа жер іздеген орыс шаруасының өзінен да «төмен» деп есептелінген отарланған халықтар – бұратаналар, «туземдіктер», «киргиздер», «ди́кокаменный киргиздер» пайда болған болатын. Сондықтан, шаруалар үстем халық өкілі дәрежесіне көтеріліп, бұратаналар арасында билікті қолдайтын күшке айналдырылуы тиіс болды. Ал, өздері басқаруы тиіс болған «бұратаналар» алдында масқаралану жазасына ұшырап жатқан шаруалар мұндай бедел мен рухани күшке ешқашан ие бола алмайтын еді. Керісінше, орыс шаруаларының онсыз да өздері жаңа келген «пәтершілер» күйін кешіп жатқан орыс билігі үшін қарсылық көрсету тобына айналып кету қаупі да бой көрсетіп тұрған болатын. «Бөліп ал да, билей бер» деген отаршылдардың атақты ұстанымына сәйкес, соңғы тән жазалауын жою арқылы біріншіден, орыс шаруаларын қауіпті көтерілісшілерден өзінің көмекшісіне айналдырудың алдын алу, екіншіден, отарлыққа түскен елдің еркіндікті аңсаған азаматтарының мойнына саналуан алым-салықтарды салып, шұрайлы жерлерін тартып алуды оңайлатуды көздеген стратегиялық ойды негізге алған Далалық генерал-губернаторлықтың генерал-губернаторы, кавалерия генералы барон фон Таубе 1895 жылдың 13 шілдесінде №3224 ретпен тіркелген, Ресей империясының юстиция министрлігіне мән-жайды толық баяндаған тарихи хатын жолдады. Фон Таубенің хатында 1876 жылы қабылданған шаруалар туралы жалпы Ереженің 102 бабы бойынша болыстық соттардың өзі кінәлі деп тапқандарға 20 соққыдан артық емес тән жазалауын бере алатындығы, алайда баптың көрсеткен қылмыс құрамы үшін мұндай жазаның міндетті де емес екендігі көрсетіледі. Таубе өзінің осы пікірін Ережедегі №102 баптың 2-ші түсіндірмесіндегі нақ осындай қылмысты жасаған, алайда уездік училищелерді аяқтаған шаруалардың 20 соққылық тән жазалауынан босатылатындығы мүмкін екендігін көрсетумен негіздеген. Яғни, қылмыстық іс құрамы денеге соққы беруді қайткен күнде де жасауды талап етпейтін болып отыр. Таубенің пікірі бойынша бұл жердегі кілтпан – оқыған шаруа мен оқымаған шаруа арасындағы сословиелік артықшылықтар мен кемшіліктерде. Ал, енді тарихи жаңа кезеңде сословиеге мүлдем кіре алмайтын «бұратаналар» пайда болған кезде, оқымаған шаруа беделі жоғарылатылуы империя мақсатына төтенше жауап беретін маңызды мәселе екендігі нақтыланады. Таубе өз хатында пікірін дәлелдеуді толыққанды ету үшін адам психологиясы саласына да бет бұрғанын көреміз. Ол: «...телесное наказание действуя на крестьянина угнетающим образом, кроме того не может вести к той цели, к которой стремится, – именно к ограждению общества от преступления. Если дети, подвергнутые к телесному наказанию, озлобятся на некоторое время на родителей, то во много раз сильнее и продолжительнее должно быть это озлобление во взрослом человеке. Телесное наказание осрамив и унизив наказанного перед сельским миром, заставит его и не забыть этого унижения, возбудит в нем злобу по отношению к ... обществу: чувство мести живо

во всяком человеке, стоящем не на высокой ступени нравственного развития», – деп көрсеткен [6].

Дегенмен, заңның екіұштылығын болыстық соттар әрдайым тән жазалауын пайдалануға қарай бұрып отырғандығы да ашылған. Өйткені, болыстық соттардың арасында сауатсыздар үлесі мол болып, заңның нақты мәтінімен толық таныс еместігі де тек өздері білетін жазаны жаппай қолдана беруді мүмкін еткен, әрі бұл тән жазалауының үйреншікі қалыпты іс болғандығын да көрсетеді. Мысалы, Ақмола облысының 8 болысының сотын тексерген прокурор Виктор және Макинск болыстықтарында бірде бір болыс сотының сауатты емес екендігіне көз жеткізген. Осы орайда айта кететін жағдай, орыс отаршылдары өз ұлтының жаппай сауатсыздығына орай, орысша хат танымайтын, дегенмен, жаппай мұсылманша сауаттылығы біршама жоғары жергілікті қазақ ұлтын да сауатсыздар қатарына қосып жіберуді де жөн санаған. Бұл да орыс шаруаларының алдындағы жергілікті ұлт өкілдерінің еңсесін төмендетудің тағы бір айла-шарғысы болатын. Осы хаттың мазмұнының Ресейдің отарлық саясатына толық сәйкес келуі нәтижесінде империяның ауыр канцеляриялық машинасы осы бағыттағы өз жұмысын бастады – шаруалар мен жасөспірім шеберлерге 20 дүре соғатын тән жазалауын жою ісі үшін алғашқы дайындық жұмыстары юстиция және әскери министрліктер арасында басталып та кетті [7].

Фон Таубе тек өзі басқарып отырған Далалық генерал-губернаторлығы туралы сөз көтергенімен, юстиция министрлігі осы мәселенің шешімін табуды әскери министрлікке жүктей отырып, сонымен бір мезгілде Түркістан өлкесінде де өлкені басқару ережесінің 8-ші бабы бойынша қалыптасқан жағдай да нақ сондай, яғни «туземдіктердің» тән жазалауларына тартылмайтындығы себебінен ол жердегі орыс шаруалары да осы жазадан босатылғаны дұрыс болар еді деген өз пікірін қосты [7, л.2].

Фон Таубенің бастамасы туралы әскери министрліктің Азия бөлімі Түркістан генерал-губернаторлығын да толық хабарландырды, оларға генерал-губернатор фон Таубенің хатының көшірмесі жіберілді және бұл мәселе туралы қандай пікірлері бар екендіктерін жазып, жауап беру талап етілді [8].

Әрине, отарлық әкімшілік ел басқарудағы өз одақтастарын күшейтуді көздейді. Сондықтан, ойлағандай жауапты Түркістан генерал-губернаторлығы да «...тек үстем халыққа (*орыстарға - Г.Ж.*) ғана қолданылатын мұндай маскара қорлаушылық жаза Түркістанда орын алмауы керек», – деген пікірімен қоса береді [9].

Өз қарамағындағы аймақ – Түркістаннан осындай жауап алған әскери министр юстиция министріне 1895 жылдың 17 желтоқсанында кезекті хат-қатынас қағазын жолдап, ол жерде Далалық генерал-губернатор фон Таубе жобалаған мәселені Түркістан өлкесіне де тарату керектігі, сәйкес қылмысы үшін 219 бап бойынша 20 соққы түріндегі тән жазалауы жергілікті «туземдік тұрғындарға» берілмейтіндігі, ал орыс ұлтты адамдар «орыс жерінің» өзінде орналасқан орыс қоныстары мен селоларында осы Ереженің 102 бабы бойынша осындай жазаға тартылып жататындығы; орыс халқының Түркістанда үстемдік құрып отырғандығы жағдайында өлкедегі орыс ықпалын күшейту ісіне бұл жазаның зияни кері ықпал жасайтындығы; осы айтылғандар бойынша барон фон Таубенің көтеріп отырған бастамасы дер кезінде жасалған бастама деген сарындас пікірлерін қайталап айтып шығады [10].

Осылайша, бір-біріне мәселе қойып, өзара сұрау салып, бірін-бірі мақұлдай отырып, әскери министрлік пен екі генерал-губернаторлықосы істі мемлекеттік Кеңестің қарауына юстиция министрлігі атынан өткізуге әрекет жасайды [11].

Бірақ Ресейдің ішкі губернияларында әлі де болса адам есебінен сыртқары төмен қалып кеткен әлеуметтік топ – шаруалар үшін мемлекеттік Кеңестің алдына мәселе қоюдан юстиция министрлігі ат-тонын ала қашады [12].

Дегенмен, Ресей империясының канцелярия машинасының қозғалысқа келіп қалған дөңгелегі тоқталмақ емес, өзара сұрау салулар қайта басталып [13], ақыр соңында жауапкершілікті патша ағзам өз мойнына алады. Сөйтіп, өзінің тақ мұрагері туылған кезде

берілетін жеңілдіктер түріне енгізе отырып, қоғам алдында төменгі сословиені неліктен «адам қатарына қосқандығына» моральдық тұрғыдан жауап бергендей болып, тән жазалауларының соңғы түрін тоқтатып, Ресей адами өркениеттіліктің жаңа қарым-қатынастары кезеңіне өтті.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Блок М. Тарих апологиясы, немесе тарихшы Кәсібі. // Блок М.-ның монографиясының аудармасын орындаған Жанысбекова Г.А. Шымкент: М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, 2014. Б.74
- 2 Жбанков Д.Н., Яковенко В.И. Телесные наказания в России в настоящее время. Москва. Т-во «Печатня С.П. Яковлева», 1899. 217 с
- 3 Бочаров А.А. Ограничение телесных наказаний в армии и на флоте в России в середине XIX века. // Вопросы истории, 2011. №3. С. 146.
- 4 Бертрам Д.Г. История розги. Москва. Просвещение, 1992. Т.1. 288 с./ www.anzob.info/index.php?a=41&c=hud_lit&module=articles
- 5 <http://kanobu.ru/articles/bol-i-strah-pyitka-i-nakazanie-365924/>
- 6 РГВИА. Ф. 400. Оп.1 Д.1818. По вопросу об отмене телесного наказания крестьян Степных областей и Туркестанского края. Копия письма Таубе к министру юстиции. Л.3-5.
- 7 РГВИА. Ф. 400. Оп.1 Д.1818. По вопросу об отмене телесного наказания крестьян Степных областей и Туркестанского края. Письмо первого департамента министерства юстиции военному министерству. Л.1.
- 8 РГВИА. Ф. 400. Оп.1 Д.1818. По вопросу об отмене телесного наказания крестьян Степных областей и Туркестанского края. Письмо Азиатской части Ч.3484/1425 от 27 октября 1895 г. исполняющему делами Туркестанского генерал-губернатора. Л.6.
- 9 РГВИА. Ф. 400. Оп.1 Д.1818. По вопросу об отмене телесного наказания крестьян Степных областей и Туркестанского края. Письмо Туркестанского генерал-губернатора начальнику штаба Азиатской части №50070 от 27 ноября 1895 г. Л.7.
- 10 РГВИА. Ф. 400. Оп.1 Д.1818. По вопросу об отмене телесного наказания крестьян Степных областей и Туркестанского края. Письмо военного министра министру юстиции №92606/1714 от 19 декабря 1895 г. Л.8.
- 11 РГВИА. Ф. 400. Оп.1 Д.1818. По вопросу об отмене телесного наказания крестьян Степных областей и Туркестанского края. Письмо Главного штаба и Азиатской части министру юстиции №100884/1859 от 23 декабря 1897 г., Л.10.
- 12 РГВИА. Ф. 400. Оп.1 Д.1818. По вопросу об отмене телесного наказания крестьян Степных областей и Туркестанского края. Письмо министра юстиции к Главному штабу и Азиатской части №10111/191 от 31 января 1898 г. Л.11.
- 13 РГВИА. Ф. 400. Оп.1 Д.1818. По вопросу об отмене телесного наказания крестьян Степных областей и Туркестанского края. Письма Азиатской части. 1898 г. Л.12-14.

Аннотация: В 24 августа 1904 года Российская империя отменила последний вид телесного наказания – наказания 20-тью ударами для крестьян и малолетних мастеровых. Данное знаменательное событие в исторической литературе связывается с рождением цесаревича, тем не менее, в статье доказано и вследствие стало доподлинно известно, что оно не является прихотью царствующей особы. Автор на основе анализа архивных документов царской канцелярии доказывает, что данное событие является последней точкой процесса, связанного причинно-следственной связью и, происходившего в Туркестанском и Степном генерал-губернаторствах колониальной страны конца XIX - начала XX вв. – Казахстана.

Для этого статья делает короткий обзор практике по применению телесных наказаний и его постепенному гуманизации. Отмена телесных наказаний началась во времена правления Екатерины II, в 1754 г., когда царица своим «Уложением» отменила данное наказание для аристократов. Затем, в 1797 г. избавились от этого наказания по просьбе Синода – религиозные деятели, в 1801 году – дворяне, в 1808 году – супруги священников, в 1811 году – простые монахи, в 1833 году – иностранные дворяне, султаны Сибирских «киргизов», греко-римские священники,

их супруги и вдовы, купцы 1-й и 2-й гильдий, их дети и супруги, нижние чины, а в 1842 году все грамотные граждане.

Далее анализируется процесс подготовки отмены телесных наказаний для русских крестьян и русских малолетних ремесленников в 1904 году, который произошел в Казахстане.

Ключевые слова: Телесные наказания, колония, крепостные крестьяне, барин, унижение, волостной суд, инородцы, туземцы.

Abstrakt: In August 24 1904 Russian empire has cancelled the last type of the flesh-colored punishment - a punishment 20-blow for крестьян and juvenile мастеровых. Given portentous event in history literature links with birth of the crown prince, however, in article is proved and in consequence of became доподлинно the known that it is not a whim of the reigning person. The Author on base of the analysis archive document to tsarist chancellery proves that given event is a last point of the process, bound by causal relationship and, occurred in Turkestanskom and Stepnom general-губернаторствах of the colonial country end Н_Н - begin НН vv. - Kazakhstan.

For this article does the short review a practical person on using the flesh-colored punishments and his(its) gradual гуманизации. Cancelling the flesh-colored punishments began in timeses of the rule of the Catherine __, in 1754, when tsarina its "Code of law" has cancelled the given punishment for aristocrat. Then, in 1797 disposed of this punishments on request of the Synod - a religious figures, in 1801 - дворяне, in 1808 - a spouses priest, in 1811 - a simple monks, in 1833 - foreign дворяне, sultans Siberian "kirghiz", greek-roman priests, their spouses and widows, merchant 1-y and 2-y guild, their children and spouses, lower ranks, but in 1842 all literate people.

Is it Then analysed process of preparing the cancelling the flesh-colored punishments for russianкрестьян and russian juvenile handicraftsman in 1904, which has occurred in Kazakhstan.

Keywords: Corporal punishment, colony, castle serfs, master, humiliation, parish, count, aliens, natives.